

De ideale samenleving

Geschiedenis en filosofie in één les

De invloed van de Grieken uit de klassieke oudheid zien we terug in onze taal, kunst en ideeën. In deze les gaan we in op de verspreiding van de Griekse beschaving. Leerlingen onderzoeken de methode van denken die eigen is aan de ontwikkeling van democratisch bestuur in de Griekse stadstaten. Doel is om leerlingen te laten nadenken over de manier waarop een samenleving bestuurd wordt en of deze manier rechtvaardig is. De werkwijze van de les is gebaseerd op een bekend gedachte-experiment van de Amerikaanse filosoof John Rawls.

Niels Lubberman is docent geschiedenis op het Veurs Lyceum in Leidschendam. Op www.nielslubberman.nl plaatst hij met enige regelmaat lesideeën en materiaal.

Wat?

In zijn boek *A theory of justice* beschrijft John Rawls een gedachte-experiment dat tot doel heeft een maatschappij te creëren die in hoge mate rechtvaardig zou zijn. Het idee is dat je een groep mensen beslissingen laat maken over de manier waarop zij de samenleving willen inrichten, zonder dat ze weten welke positie zij zelf in deze samenleving zullen innemen. De regels worden gekozen vanachter een 'sluier van onwetendheid' zoals Rawls dit zelf noemt. Deelnemers aan het gedachte-experiment gaan dus in discussie over hoe hun

stad bestuurd moet worden. Ze weten echter niet wie ze zijn, welke functie ze hebben, of ze een man of een vrouw zijn, en of ze arm of rijk zijn. Ze hebben dus totaal geen informatie over hun eigen positie binnen deze samenleving.

Voor wie?

Eerste leerjaar vmbo-t, havo en vwo.

Wanneer?

Deze les kan ingezet worden bij het hoofdstuk over de Griekse kolonisatie van het Middellandse Zeegebied omstreeks 750 v.Chr. Dit sluit aan bij het kenmerkende aspect over de verspreiding van de Grieks-Romeinse cultuur.

Hoe lang?

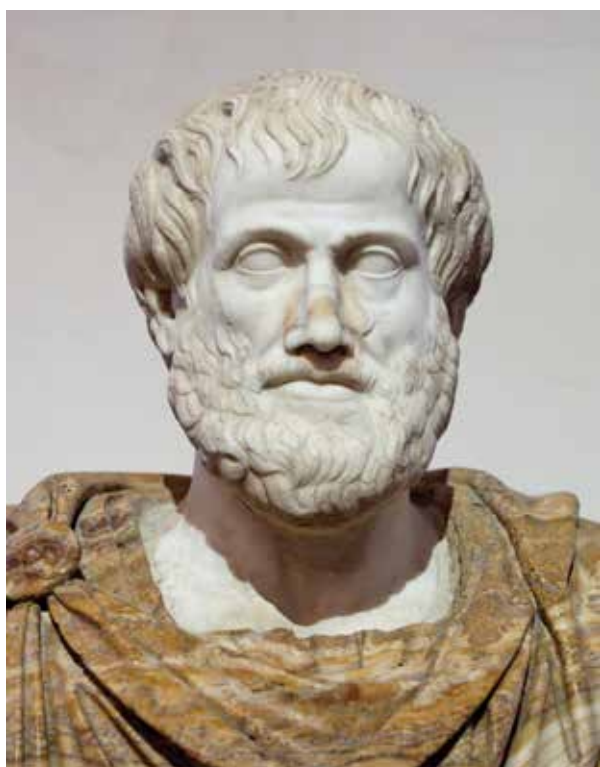
Minimaal een lesuur van 50 minuten.

Hoe werkt het?

De klas wordt in groepen van zeven tot acht leerlingen verdeeld. Dankzij de grote groepen zal de discussie binnen de groep interessanter worden. Het is ook makkelijker met nabespreken, omdat de docent meer overzicht heeft. Elke leerling krijgt een rolkaart. Er zijn verschillende rollen, zoals de slaaf, de boer, de filosoof en de aristocraat. Op de kaart staat een korte beschrijving van de rol. De klas krijgt vervolgens te horen dat ze als een groep Grieken een nieuwe kolonie moet stichten, omdat er

Buste van Aristoteles, Romeinse kopie naar een Grieks, bronzen origineel van Lysippos uit ca. 330 v.Chr. Collectie Museum Palazzo Altemps, Rome.

in de moederstad sprake is van overbevolking en een tekort aan landbouwgrond.

Nadat de groepen zijn gemaakt en de leerlingen bekend zijn met hun rol, gaat de docent verder met het verhaal. De kolonisten verlaten hun moederstad en gaan op zoek naar nieuwe gebieden. Eenmaal op de Middellandse Zee komen de schepen in een storm terecht. De schepen dreigen met man en muis te vergaan, maar dan grijpen de goden in. Verdwaasd en gedesoriënteerd ontwaken de kolonisten op een eiland, niet meer wetende wie zij zijn. De goden hebben het geheugen en daarmee de identiteit van de kolonisten gewist. De leerlingen moeten hun rolkaart in het midden van de tafels leggen. Niemand weet meer wie hij was en zal ook niet weten wie hij wordt als de rolkaarten aan het einde van de les opnieuw worden uitgedeeld.

De leerlingen krijgen de taak om een nieuwe samenleving op te bouwen. Ze krijgen de kans om met elkaar te discussiëren over de bestuursvorm die ze willen voor hun nieuwe kolonie. Ze mogen kiezen uit aristocratie, oligarchie, monarchie of democratie. Doordat leerlingen niet weten welke rol ze aan het eind van de les zullen krijgen, moeten ze nadenken over de manier waarop ze hun kans op een goed leven in de nieuwe samenleving kunnen vergroten. Hoe waarborg je jouw eigen vrijheid en je eigen geluk? De gemaakte keuzes moeten door de hele groep worden gedragen. Nadat de groepsleden een bestuursvorm hebben gekozen, mogen er nog vijf wetten worden uitgevaardigd. Met behulp van deze wetten kan de groep bepaalde onrechtvaardigheden verbieden of voorwaarden scheppen voor een eerlijke verdeling van de macht. De docent kan er tijdens de les meerdere malen voor kiezen om discussies uit verschillende groepen klassikaal te behandelen. Op deze manier kunnen de groepen van elkaar leren en de docent kan eventueel bijsturen. De discussie kan zich in verschillende richtingen ontwikkelen. Wat is de beste manier van besturen? Moeten we slavernij afschaffen? Zijn verschillen in

inkomen te rechtvaardigen? Hoe beschermen we de zwakkeren in de samenleving? Aan het eind van de les bespreek je de verschillende antwoorden van de groepen. Centraal moet staan de reden waarom ze tot bepaalde keuzes zijn gekomen en welke gevolgen die keuzes zullen hebben. Vergelijk de verschillende antwoorden van de groepen en vraag door zodat leerlingen hun eigen ideeën moeten overdenken.

Wat levert het op?

In het hoofdstuk over de oude Grieken gaan de meeste lesmethodes in op de vraag wat filosofie is. Soms krijgen de leerlingen enkele vragen voorgelegd zoals ‘wat is de zin van het bestaan?’ of ‘hoe weten we of iets echt waar is?’ Het nadeel is dat deze vragen slecht ingeleid worden en vaak niet aansluiten bij de beleving van de leerlingen. Daarnaast blijven deze opdrachten erg aan de oppervlakte en de leerling krijgt vooral het idee dat filosofie geneuzel is. Door een gedachte-experiment uit te werken in de vorm van een spel maak je het makkelijk voor de leerlingen om zich in te leven in het vraagstuk. De vraag wordt minder abstract. Als ik deze werkvorm in de klas gebruik zijn leerlingen vaak erg betrokken. Ze willen dat hun

DEMOCRATIE
Iedereen heeft een stem in de **democratie**. Beslissingen worden genomen bij meerderheid. Dit wil zeggen dat er over elk idee/maatregel/wet wordt gestemd. Hierdoor kan het wel heel lang duren voordat er eindelijk een beslissing komt.
Deze groepen mochten **niet** stemmen in het oude Athene:
- vrouwen en kinderen;
- vreemdelingen;
- **slaven**.

MONARCHIE
Een iemand krijgt het voor het zeggen. De koning mag eigenlijk alles beslissen. Maar natuurlijk wil hij wel rekening houden met zijn onderdanen. Daarom luistert hij naar zijn onderdanen, maar als hij het oneens is met hen dan drukt hij zijn eigen mening door.
De grote voordelen zijn:
- het beslissen gaat heel snel.
- het systeem is heel duidelijk.

ARISTOCRATIE
Regering door de beste. Alleen de almste, rijkste en akerkste mensen mogen in de regering zitten. Zij beslissen wat het beste is voor alle andere inwoners van de stad.
Alle beslissingen worden genomen door een kleine groep. De titel ‘**Aristocraat**’ was erfelijk, hierdoor waren de kinderen van de aristocraten verzekerd van een goede positie als ze later volwassen waren.

OLIGARCHIE
De regering is in handen van een kleine groep hele rijke mensen. Wanneer je maar genoeg geld hebt dan mag je meebevelen en als je mag meebevelen dan kun je ervoor zorgen dat je ook rijk blijft.
De rijke regerders kunnen met hun geld allerlei mooie en belangrijke gebouwen bouwen voor de bevolking. Met geld kun je heel ver komen.

samenleving de ‘beste’ wordt. Belangrijk is dat je leerlingen de ruimte geeft tijdens de nabespreking. Ga met de klas in op de antwoorden en probeer samen te onderzoeken hoe ze op deze antwoorden zijn gekomen. Als je hierdoor afdwaalt van de centrale vraag, dan hoeft dit geen probleem te zijn. Filosofie is uiteindelijk een zoektocht naar de waarheid, waarbij we onszelf constant afvragen waar onze eigen ideeën en aannames op gebaseerd zijn. Het daadwerkelijke doel van de les is om uiteindelijk uit te leggen wat filosofie is door de leerlingen mee te nemen in een echt filosofisch gesprek. ■

Linkerpagina: Voorbeeld van een rolkaart. Boven: Beschrijving van de regeringsvormen in het lesmateriaal. Onder: Schilderij van de Akropolis in Athene, door Leo van Klenze, 1846. Collectie Neue Pinakothek, München.

Op www.vgnkleio.nl staat een werkblad en ander materiaal bij deze les.

